

การสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษา Creating Desirable Characteristics as Found in Thai Textbooks for Elementary Students

ปัญญาพล ธิดา¹ ราชนีย์ นิลวรรณภา² และวีณา วีสเพ็ญ³

Punjapon Thida¹, Rachan Nilawanapa² and Weena Weesapen³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ระดับพัฒนาการทางจริยธรรมและกลวิธีการนำเสนอ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จำนวน 12 เล่ม เสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษา มี 8 ข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านมีจิตสาธารณะ มากที่สุด รองลงมาคือ ด้านไม่เรี่ยไร ด้านอยู่อย่างพอเพียง ด้านรักความเป็นไทย ด้านรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ด้านมุ่งมั่นในการทำงาน ด้านมีวินัยและด้านซื่อสัตย์ ตามลำดับ ระดับพัฒนาการทางจริยธรรมที่ปรากฏเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ ขั้นที่ 2 เอกบุคลนิยมีการตอบสนองความต้องการและการชำระแลกเปลี่ยน รองลงมาคือ ขั้นที่ 3 ความคาดหวังทางสังคมความสัมพันธ์ และการคล้อยตาม ขั้นที่ 5 สัญญาสังคมหรือบรรทัดฐานและสิทธิส่วนบุคคล ขั้นที่ 6 หลักการจริยธรรมสากล ขั้นที่ 1 การลงโทษ และการเชื่อฟัง ขั้นที่ 4 ระบบสังคมและมีโทษกรรม ตามลำดับ ส่วนกลวิธีการนำเสนอคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ปรากฏเรียงลำดับ จากมากไปหาน้อยคือ การนำเสนอผ่านการกระทำและทระณะของตัวละคร กลวิธีที่พบรองลงมาคือ การนำเสนอผ่านศิลปะการใช้ภาษา การนำเสนอผ่านแก่นเรื่อง การนำเสนอผ่านการบอกเล่าของผู้แต่งโดยตรง ตามลำดับ

คำสำคัญ : คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ; พัฒนาการทางจริยธรรม ; กลวิธีการนำเสนอ

ABSTRACT

This research aimed to study desirable characteristics, the stages of moral development, and techniques or strategies for presenting desirable characteristics as found in Thai textbooks for elementary students based on The Basic Education Core Curriculum B.E. 2551 (A.D. 2008). Findings of the study, which were presented in descriptive analysis, revealed the following:

The desirable characteristics, as found in Thai textbooks for elementary students, consisted of eight categories arranged in a descending order as follows: public-minded, eager to learn, self-sufficient living, love being Thai, loyal to the nation & religion and monarch, committed to work, being disciplined, and being honest; the stages of moral development were found and arranged in a descending order as follows: Stage 1 (individualism: responding to needs and exchanges), Stage 3 (Social expectation, relationships and conformity), Stage 5 (Social contract & benefits and personal rights), Stage 6 (International moral principles), Stage 1 (Punishment and compliance), and Stage 4 (Social system and conscience); and the techniques

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² ประ.ด. (ภาษาไทย) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

³ รองศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

or strategies for presenting desirable characteristics were found in a descending order as follows: presenting through actions and characters' attitudes, presenting through rhetorical expression, presenting through use of story theme, and presenting through the author's narration.

Keywords : Desirable Characteristics ; Stages of Moral Character Development ; Techniques for Presenting Desirable Characteristics

บทนำ

สังคมโลกในปัจจุบันมีความรู้ความเข้าใจขององค์ความรู้และวิทยาการต่างๆ อย่างมากมาย ความเจริญทางเทคโนโลยีที่มีอยู่ ก่อให้เกิดความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตมากขึ้น จนหลายครั้งความสะดวกสบายเหล่านี้กลายเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาสังคม สมาชิกในสังคมหลงลืมละเลยที่จะพัฒนาคุณธรรมหรือคุณงามความดีที่มีอยู่ในตนเอง ให้ทัดเทียมเท่าทันวิทยาการที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่คุณธรรมนั้นช่วยให้การใช้ความวิทยาการเหล่านี้เป็นไปในครรลองที่เหมาะสม ไม่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ดังที่ประจักษ์กันอยู่ทั่วไป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2549 อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551 : 3)

นอกจากนี้แล้วประเทศที่จะประสบความสำเร็จและมีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองรวมทั้งประชากรมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่เป็นแรงขับเคลื่อนให้ประเทศเหล่านั้นประสบความสำเร็จได้คือ คุณลักษณะของประชากรในประเทศนั้นมีลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ หากประเทศใดมีประชากรที่มีคุณลักษณะดังกล่าวเป็นจำนวนมากและเป็นประชากรที่มีคุณภาพแล้ว ย่อมมีส่วนนำพาประเทศให้ประสบความสำเร็จได้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2546 : II)

ด้วยเหตุนี้การพัฒนาประชากรให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะช่วยขับเคลื่อนสังคมให้ก้าวหน้าไปพร้อมๆ กับเทคโนโลยีที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งหลักสูตรการศึกษาของไทยแต่ละหลักสูตรก็ได้มีการปรับปรุงตามสภาพเศรษฐกิจ การเมือง สังคมแต่ละสมัยตลอดมา ส่วนหนึ่งที่มีความควบคู่กับเนื้อหาวิชาการคือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่ทุกรายวิชาต้องร่วมกันทำหน้าที่พัฒนาให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กล่าวไว้ใน มาตราที่ 23 24 และ 26 เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้สรุปได้ว่า ต้องเน้น

ความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องบูรณาการความรู้ด้านต่างๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับตนเอง ทักษะทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย ทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข โดยต้องผสมผสานสาระความรู้เหล่านั้นให้ได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2545 : 13-15 ; อ้างถึงใน สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2553 : 53)

จากพระราชบัญญัติดังกล่าวทำให้เกิดการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาขึ้น โดยได้ประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นหลักสูตรอิงมาตรฐาน โดยกำหนดสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดซึ่งประกอบไปด้วย ความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ เมื่อผู้เรียนได้รับการพัฒนาแล้ว นอกจากจะมีความรู้ความสามารถ ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรมตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดแล้ว จะนำไปสู่การมีสมรรถนะสำคัญ 5 ประการและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 8 ประการอีกด้วย คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่หลักสูตรกำหนดนั้นต้องได้รับการปลูกฝังและพัฒนาผ่านการจัดการเรียนการสอน การปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในลักษณะต่างๆ จนตกผลึกเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในตัวผู้เรียน (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2553 : 3)

การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนนั้น อันดับแรกต้องทราบระดับพัฒนาการขั้นปัจจุบันของผู้เรียนก่อนว่าอยู่ในระดับใดและคุณลักษณะที่ต้องการปลูกฝังนั้นอยู่ในระดับใด หากพัฒนาการทั้งสองส่วนสอดคล้องกันแล้ว การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์จึงจะสัมฤทธิ์ผลมากที่สุด (สุดใจ บุญอารีย์, ผู้แปล., 2541 : 89) ซึ่งการศึกษาพัฒนาการทางด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้น สามารถศึกษาได้โดยอาศัยทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Kohlberg. ซึ่งเป็นทฤษฎีที่มีผู้กล่าว

ถึงอย่างกว้างขวางโดยเขาได้แบ่งระดับพัฒนาการทางจริยธรรมนี้ออกเป็น 6 ระดับตามช่วงอายุ (เนืออน พินประดิษฐ์, 2542 : 26) อย่างไรก็ตามการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในช่วงที่สำคัญที่สุดคือการเริ่มต้นดังกล่าวที่ว่าไม้อ่อนดัดง่ายไม่แก่ดัดยาก ซึ่งนักทฤษฎีทางจิตวิทยาต่างๆ ยอมรับว่าการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้นควรเริ่มตั้งแต่วัยทารกและวัยเด็กเล็กซึ่งเป็นวัยแห่งการเตรียมตัวเพื่อเข้าเป็นสมาชิกในสังคมใหญ่ ในช่วงแรกของชีวิตนี้เด็กจะได้รับการปลูกฝังทางจริยธรรมมากกว่าในช่วงอื่นๆ ของชีวิต กลุ่มบุคคลที่รับผิดชอบในการปลูกฝังให้แก่เด็กมากที่สุดคือ สมาชิกในครอบครัวเด็กเอง รองลงมาคือโรงเรียนอนุบาลและโรงเรียนประถมศึกษา (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบจนึก, 2520 : 8) วิธีการหนึ่งที่จะปลูกฝังค่านิยมให้แก่เด็กในวัยประถมศึกษาคือการให้หนังสือเป็นสื่อ เพราะเมื่อเด็กอ่านหนังสือนอกจากจะทำให้เกิดความสุขเพลิดเพลิน เกิดความรู้ประเภทต่างๆ ที่สนองความต้องการของเด็กแล้ว หนังสือยังสามารถให้สาระแนวคิด คุณธรรมและให้ทราบถึงค่านิยมของสังคม ตลอดจนกฎเกณฑ์ต่างๆ ซึ่งเป็นข้อบังคับในการปฏิบัติตนต่อสังคมอีกด้วย ดังที่ นิตา ซูโต และกลุ่มอมจิตต์ พลายเวช (2527 : 4) กล่าวว่า เมื่อเด็กได้อ่านหนังสือเด็กควรจะได้รับความสุขสนุกสนานเพลิดเพลิน สาระความรู้ประเภทต่างๆ ที่เหมาะสมกับวัย รวมทั้งได้รับคุณธรรมบางประการทั้งทางตรงและทางอ้อม

หนังสือเรียนนับเป็นวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเด็กมากที่สุด เพราะใช้ในการจัดการเรียนการสอนเฉพาะในระดับการศึกษาภาคบังคับก็ใช้เวลาถึง 9 ปี หากนับรวมไปถึงการศึกษาขั้นพื้นฐานก็ใช้เวลาถึง 12 ปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาซึ่งมีการผูกเรื่องราวสั้นๆ เป็นตอนๆ เพื่อให้เด็กเรียนได้ฝึกอ่าน ดังที่ กรมวิชาการ (2541) ได้กล่าวถึงลักษณะของหนังสือเรียนภาษาไทยที่ใช้ประกอบหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ประการหนึ่งว่า เป็นเรื่องราวที่มีตัวละครดำเนินเรื่องเหมือนชีวิตจริงของผู้เรียนเพื่อให้เรื่องสนุกสนาน นำอ่านและเพิ่มประสบการณ์ทางภาษาจากบทบาทของตัวละครและพฤติกรรมต่างๆ ทั้งสอดแทรกบุคลิกภาพ ลักษณะนิสัยและคุณธรรมที่ต้องการปลูกฝังให้แก่เด็กเรียนด้วย อย่างไรก็ตามการที่หนังสือแต่ละเล่มจะประสบความสำเร็จในการปลูกสร้างแนวคิดด้านคุณธรรมจริยธรรมหรือแนวคิดอื่นๆ ที่ผู้แต่งต้องการจะ

ถ่ายทอดนั้นสิ่ง สำคัญคือกลวิธีการนำเสนอแนวคิด ดังเช่นที่ รัญจวน อินทรกำแหง (2517 : 109) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกลวิธีการนำเสนอแนวคิดไว้ว่า ผู้เขียนจะต้องบรรจุเขียนเรื่องของตนด้วยศิลปะอันแนบเนียนอย่างยิ่ง จนผู้อ่านไม่สามารถจับเจตนาที่แท้จริงนั้นได้ ถ้าจับได้ เด็กจะถือเป็นการสั่งสอน แล้วก็จะไม่สนใจอ่านหนังสือเรื่อง นั้นอีก ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ สายทิพย์ นุกูลกิจ (2543 : 220-221) ที่กล่าวว่า การให้ความคิดต้องแนบเนียนกลมกลืนกับโครงเรื่องและลักษณะนิสัยของตัวละคร ไม่ใช่เป็นการสั่งสอนตรง ๆ เพราะถ้าเกิดความรู้สึกว่าถูกสอนแล้ว มักเกิดความคิดต่อต้านเรื่องนั้น ๆ ทันที

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นหนังสือหลักที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้อาษาภาษาไทย ว่ามีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดไว้หรือไม่ ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หนังสือเรียน และเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
2. เพื่อวิเคราะห์ระดับพัฒนาการทางจริยธรรมของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ปรากฏตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก
3. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ศึกษาเนื้อหาจาก หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย ชุด ภาษาเพื่อชีวิต ระดับประถมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จำนวน 12 เล่ม ดังนี้

1. หนังสือภาษาพาที่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ระดับชั้น

ละ 1 เล่ม รวม 6 เล่ม

2. หนังสือเรียนวรรณคดีลำนำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6
ระดับชั้นละ 1 เล่ม รวม 6 เล่ม

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีศึกษาเอกสาร ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. รวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1.1 พัฒนาการของการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในการศึกษาไทย

1.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

1.3 แนวทางการจัดทำและการวิเคราะห์หนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษา

1.4 การวิเคราะห์วรรณกรรมสำหรับเด็ก

2. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 วิเคราะห์คุณลักษณะอันพึงประสงค์ในเนื้อหาหนังสือเรียนภาษาไทย ระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จำนวน 12 เล่ม

2.2 จัดลำดับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย ระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ตามลำดับชั้น

2.3 วิเคราะห์ระดับพัฒนาการทางจริยธรรมของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

2.4 วิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในเนื้อหาหนังสือเรียนภาษาไทย ระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จำนวน 12 เล่ม

3. ชั้นเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีดังนี้

1. มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ปรากฏในหนังสือเรียน

ภาษาไทยระดับประถมศึกษาทั้งสิ้น 676 ครั้ง โดยคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ปรากฏมากที่สุดคือด้านมีจิตสาธารณะ จำนวน 162 ครั้งซึ่งปรากฏมากที่สุดในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 รองลงมาคือด้านใฝ่เรียนรู้ จำนวน 130 ครั้งซึ่งปรากฏมากที่สุดในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 29 ครั้ง เท่ากัน รองลงมาคือด้านอยู่อย่างพอเพียง จำนวน 104 ครั้งซึ่งปรากฏมากที่สุดในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้านรักความเป็นไทย จำนวน 103 ครั้งปรากฏมากที่สุดในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ด้านรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ จำนวน 68 ครั้ง ปรากฏมากที่สุดในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 17 ครั้งเท่ากัน ด้านมุ่งมั่นในการทำงาน จำนวน 53 ครั้ง ปรากฏมากที่สุดในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 14 ครั้ง ด้านมีวินัย จำนวน 29 ครั้ง ปรากฏมากที่สุดในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 12 ครั้ง และด้านที่ปรากฏน้อยที่สุดคือด้านซื่อสัตย์ จำนวน 27 ครั้งซึ่งปรากฏมากที่สุดในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 9 ครั้ง

2. ระดับพัฒนาการทางจริยธรรมที่ปรากฏมากที่สุดคือ ชั้นที่ 2 เอกบุคคณิยมการตอบสนองความต้องการและการชำระแลกเปลี่ยน จำนวน 239 ครั้ง โดยปรากฏผ่านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านใฝ่เรียนรู้มากที่สุด จำนวน 120 ครั้ง รองลงมาคือ ชั้นที่ 3 ความคาดหวังทางสังคมความสัมพันธ์และการคล้อยตาม โดยปรากฏผ่านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีจิตสาธารณะมากที่สุด จำนวน 74 ครั้ง ชั้นที่ 5 สัญญาสังคมหรืออรรถประโยชน์และสิทธิส่วนบุคคล จำนวน 99 ครั้ง โดยปรากฏผ่านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ จำนวน 30 ครั้ง ชั้นที่ 6 หลักการจริยธรรมสากล จำนวน 78 ครั้ง โดยปรากฏผ่านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีจิตสาธารณะมากที่สุด จำนวน 32 ครั้ง ชั้นที่ 1 การลงโทษและการเชื่อฟัง จำนวน 63 ครั้ง โดยปรากฏผ่านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง จำนวน 42 ครั้ง และระดับพัฒนาการทางจริยธรรมที่ปรากฏน้อยที่สุดคือ ชั้นที่ 4 ระบบสังคมและมโนธรรม จำนวน 19 ครั้ง โดยปรากฏผ่านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีวินัย จำนวน 7 ครั้ง

3. เพื่อพิจารณาระดับพัฒนาการทางจริยธรรมที่ปรากฏในแต่ละระดับชั้นพบว่าในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ปรากฏจำนวน 42 ครั้ง โดยมีระดับ

พัฒนาการทางจริยธรรมขั้นที่ 3 ความคาดหวังทางสังคม ความสัมพันธ์และการคล้อยตามมากที่สุด จำนวน 18 ครั้ง ขั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ปรากฏจำนวน 113 ครั้ง โดยมีระดับพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นที่ 2 เอกบุคลิกนิยมการตอบสนองความต้องการและการชำระแครงเปลี่ยนมากที่สุด จำนวน 34 ครั้ง ขั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ปรากฏจำนวน 128 ครั้ง โดยมีระดับพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นที่ 2 เอกบุคลิกนิยมการตอบสนองความต้องการและการชำระแครงเปลี่ยนมากที่สุด จำนวน 50 ครั้ง ขั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ปรากฏจำนวน 139 ครั้ง โดยมีระดับพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นที่ 2 เอกบุคลิกนิยมการตอบสนองความต้องการและการชำระแครงเปลี่ยนมากที่สุด จำนวน 47 ครั้ง ขั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ปรากฏจำนวน 148 ครั้ง โดยมีระดับพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นที่ 2 เอกบุคลิกนิยมการตอบสนองความต้องการและการชำระแครงเปลี่ยนมากที่สุด จำนวน 64 ครั้ง ขั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ปรากฏจำนวน 106 ครั้ง โดยมีระดับพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นที่ 2 เอกบุคลิกนิยมการตอบสนองความต้องการและการชำระแครงเปลี่ยนและขั้นที่ 3 ความคาดหวังทางสังคม ความสัมพันธ์และการคล้อยตามมากที่สุด จำนวน 33 ครั้งเท่ากัน

4. กลวิธีการนำเสนอคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ปรากฏมากที่สุดคือ การนำเสนอผ่านการกระทำและทรณะของตัวละคร จำนวน 427 ครั้ง โดยปรากฏมากที่สุดในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 92 ครั้ง กลวิธีที่พบรองลงมาคือการนำเสนอผ่านศิลปะการใช้ภาษา จำนวน 128 ครั้ง โดยปรากฏมากที่สุดในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 34 ครั้ง กลวิธีที่มากเป็นอันดับสามคือการนำเสนอผ่านแก่นเรื่อง จำนวน 92 ครั้ง โดยปรากฏมากที่สุดในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 27 ครั้ง และกลวิธีที่พบน้อยที่สุดคือการนำเสนอผ่านการบอกเล่าของผู้แต่งโดยตรง จำนวน 29 ครั้ง โดยปรากฏมากที่สุดในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 8 ครั้ง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญนำมาอภิปรายผลดังนี้

จากการศึกษาหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

พบว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่พบมากที่สุดคือ ด้านมีจิตสาธารณะ เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่มุ่งปลูกฝังให้นักเรียนเป็นผู้รู้จักให้และช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งปันความสุขส่วนตนเพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวม เข้าใจ เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้วยร่างกาย สติปัญญา รวมทั้งลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาหรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดในชุมชนโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2553 : 5 - 49) ซึ่งมีนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิกล่าวถึงความสำคัญของคุณลักษณะนี้ไว้ เช่น เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2547 : 110) กล่าวว่า คุณลักษณะชีวิตนี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมไทยในปัจจุบัน ที่ตกอยู่ในสภาพที่เต็มไปด้วยความเป็นแก่ตัว การแก่งแย่งแข่งขัน เพื่อชื่อเสียง อำนาจ และความมั่งคั่ง จนอาจนำไปสู่ความขัดแย้งและความไม่เท่าเทียมกันในสังคม นั้นหมายความว่า สังคมไทยกำลังต้องการคนที่มีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมเข้ามาช่วยสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น หรือสังคมส่วนรวมมากขึ้น หรือแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ (บุญพ สุทธิสิโล, 2536 ; อ้างถึงใน เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2547: 111) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของพลเมืองดีที่จะมีส่วนพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า ต้องมีคุณลักษณะของการเป็นผู้สร้าง ป้องกันรักษาสาธารณะสมบัติ และเสียสละในการช่วยพัฒนาประเทศชาติได้ อีกทั้งยังพบว่าคุณลักษณะนี้เป็นเป้าหมายหนึ่งของนโยบายเยาวชนแห่งชาติและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว พ.ศ. 2545 - 2554 ที่กล่าวว่าเด็กและเยาวชนไทยจะต้องเป็นผู้ที่รู้จักช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนประเทศชาติ (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2545 ; อ้างถึงใน เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2547 : 112) ดังนั้นการที่หนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาได้นำเสนอเนื้อหาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านมีจิตสาธารณะไว้มากที่สุดจึงสอดคล้องกับความต้องการของสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งคุณลักษณะนี้จะมีส่วนช่วยให้นักเรียนเติบโตขึ้นเป็นพลเมืองที่พร้อมสำหรับการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

เมื่อพิจารณาระดับพัฒนาการทางจริยธรรมตามทฤษฎีของโคลเบอร์กของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่พบในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาพบว่า ระดับพัฒนาการที่พบมากที่สุดคือ ขั้นที่ 2 เอกบุคลิก การตอบสนองความต้องการและการชำระแครงเปลี่ยนซึ่งบุคคลมีการตัดสินใจในขั้นนี้เป็นผู้ที่

ถือว่าการกระทำที่ถูกตั้งคือการกระทำที่สนองความต้องการของตนเองและทำให้เกิดความพึงพอใจ การสัมพันธ์กับบุคคลอื่นเป็นไปในลักษณะแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ในขั้นนี้เด็กจะสนใจทำตามกฎข้อบังคับเพื่อประโยชน์หรือความพอใจของตนเองหรือทำดีเพราะอยากได้รางวัลตอบแทน ไม่ได้คิดถึงคุณธรรม ความเห็นอกเห็นใจหรือความเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น (ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, 2524 : 72) ซึ่งการที่มีระดับพัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นนี้ปรากฏมากที่สุดก็สอดคล้องกับคำกล่าวของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2547 : 159-177) ว่า การให้รางวัลทันทีเป็นการพัฒนาความก้าวหน้าในเชิงคุณธรรมได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากเด็กวัยนี้ยังมีลักษณะของความต้องการได้รับรางวัลเมื่อตนเองทำดีหรือทำถูกต้อง พ่อแม่หรือครูจึงควรให้การสนับสนุนเด็กที่มีความตั้งใจดี โดยการให้คำชมเชยหรือรางวัลเป็นการให้เด็กได้รับรู้และมั่นใจว่าเมื่อทำดีแล้วต้องได้ดี เขาจะแยกแยะได้ว่าตนเองจะได้รับสิ่งใดตอบแทนเป็นการสร้างแรงจูงใจให้เด็กมีทัศนคติที่ดีต่อการทำสิ่งที่ดีและสิ่งที่ถูกต้อง ดังนั้นการที่คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนมีระดับพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นที่ 2 มากที่สุดจึงเหมาะสมกับผู้เรียนในระดับประถมศึกษา เนื่องจากเมื่อผู้เรียนเห็นตัวอย่างจากในหนังสือเรียนแล้วว่าหากทำความดีแล้วจะได้รางวัลตอบแทน เขาก็จะมีแรงกระตุ้นที่จะยึดถือสิ่งที่ได้เรียนรู้จากในหนังสือเรียนเป็นแบบอย่างว่าเขาต้องทำสิ่งที่ดี สิ่งที่ถูกต้องเพราะทำแล้วจะได้รางวัลอันจะเป็นแนวทางในการปลูกฝังให้เขารักการทำความดีเป็นเบื้องต้น เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาให้มีระดับพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นที่สูงขึ้นไปอีกในระดับขั้นที่สูงขึ้นไปในอนาคต

เมื่อพิจารณาถวาทวิธีการนำเสนอคุณลักษณะอันพึงประสงค์พบว่าวิธีการที่ปรากฏมากที่สุดคือ การนำเสนอผ่านการกระทำและทระณะของตัวละครมากที่สุด เป็นกลวิธีที่ผู้เขียนถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความมุ่งหมายไปสู่ผู้อ่าน โดยกำหนดให้ตัวละครแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือแสดงทระณะ เช่น การพูด การคิด เพื่อถ่ายทอดแนวคิด วิธีการนี้จะทำให้ผู้อ่านได้เรียนรู้และซึมซับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านต่างๆ โดยไม่รู้ตัว ซึ่งสอดคล้องกับ รัญจวน อินทรกำแหง (2517 : 109) ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของกลวิธีการนำเสนอแนวคิดไว้ว่า ผู้เขียนจะต้องบรรยายเรื่องของตนด้วยศิลปะอันแนบเนียนอย่างยิ่ง จนผู้อ่านไม่สามารถจับเจตนาที่จริงใจนั้นได้ ถ้าจับได้เด็ก

จะถือเป็นการสั่งสอน แล้วก็จะไม่สนใจอ่านหนังสือเรื่องนั้นอีก และ สายทิพย์ นุกูลกิจ (2543 : 220-221) ได้กล่าวว่า การให้ความคิดต้องแนบเนียน กลมกลืนกับโครงเรื่องและลักษณะนิสัยของตัวละคร ไม่ใช่เป็นการสั่งสอนตรง ๆ เพราะถ้าเกิดความรู้สึกว่าการถูกสอนแล้ว มักเกิดความคิดต่อต้านเรื่องนั้น ๆ ทันที นอกจากนี้ ชูติมา สัจจามันท์ (2523 ; อ้างถึงใน นางลักษณี ชายหาต, 2524 : 13) ยังได้กล่าวว่า ตัวละครในหนังสือสำหรับเด็กต้องเป็นตัวละครที่เด็กสามารถลอกเลียนแบบได้และควรมีวัยใกล้เคียงกับเด็กเพราะเด็กก็ยังยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง ต้องการเป็นอย่างตัวละคร ดังนั้นการที่กลวิธีการนำเสนอคุณลักษณะผ่านการกระทำและทระณะของตัวละครปรากฏในหนังสือเรียนมากที่สุดจึงเหมาะสมกับผู้เรียนในระดับประถมศึกษา เพราะผู้เรียนจะได้เห็นพฤติกรรมของตัวละครซึ่งมีวัยใกล้เคียงกับตนที่แสดงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านต่างๆ และพร้อมจะเลียนแบบโดยไม่รู้สึกต่อต้าน อันเป็นการปลูกฝังให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่ผู้แต่งต้องการ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

การศึกษาเรื่องการสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาทำให้ทราบว่า หนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษานี้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ครบ 8 ประการตามที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดไว้ โดยที่คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ปรากฏมากที่สุดนั้นคือ ด้านจิตสาธารณะ ซึ่งมีความสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยปัจจุบันที่ต้องการให้พลเมืองเป็นผู้มีความเสียสละ รักษาประโยชน์ของประเทศชาติมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ส่วนระดับพัฒนาการที่ปรากฏมากที่สุดนั้นก็ขั้นที่ 2 เอกบุคค การตอบสนองความต้องการและการชำระแลกเปลี่ยน ซึ่งเป็นระดับที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับประถมศึกษา เพราะผู้เรียนวัยนี้ยังต้องการได้รับผลตอบแทนหรือรางวัลสำหรับการทำความดี เมื่อผู้เรียนมีแรงจูงใจในการทำความดีในขั้นนี้แล้วก็จะจะเป็นพื้นฐานที่ดีในการพัฒนาให้มีพัฒนาทางจริยธรรมในขั้นที่สูงขึ้นไป และกลวิธีการนำเสนอคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ปรากฏมากที่สุดคือ การนำเสนอผ่านการกระทำและทระณะของตัวละครซึ่งสอดคล้องกับช่วงวัยของผู้เรียนเช่นกัน เนื่องจาก

ผู้เรียนช่วงวัยนี้ชอบอ่านเรื่องที่มีตัวละครที่มีวัยใกล้เคียงกันตนเองและพร้อมที่จะเลียนแบบตัวละครที่ตนชื่นชอบ จากข้อค้นพบข้างต้นจึงอาจกล่าวได้ว่าหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาสามารถใช้ในการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงให้ประสงค์ให้แก่ผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณลักษณะที่เหมาะสมในการดูแลและพัฒนาประเทศชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. การวิเคราะห์คุณลักษณะอันพึงประสงค์แต่ละด้านและระดับพัฒนาการทางจริยธรรมแต่ละชั้นควรศึกษาในช่วงเวลาไม่ห่างกันมากเพื่อความเที่ยงตรงในการวิเคราะห์ข้อมูล
2. ควรมีการศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยเทียบเคียงกับคุณธรรมจริยธรรมที่กำหนดให้จัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยด้วยความกรุณาและช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ราชันย์ นิลวรรณภา และรองศาสตราจารย์วิภา วิสเพ็ญ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ ตลอดจนให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ตั้งแต่ต้นจนเสร็จสมบูรณ์ ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2547). **รายงานคุณลักษณะสำคัญที่พึงประสงค์ของคนไทยตามแต่ละ ช่วงวัย**. กรุงเทพฯ : องค์การคำของคุรุสภา.

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์. (2524). **คุณธรรมและจริยธรรม หลักการและวิธีการพัฒนาจริยศึกษาในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2538). **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบจันทึก. (2520). **จริยธรรมของเยาวชนไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

นงลักษณ์ ชายหาด. (2524). **การวิเคราะห์หนังสืออ่านเพิ่มเติมและส่งเสริมการอ่าน ทมวดภาษาไทยชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น**. ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

นิตา ชูโต และกล่อมจิต พลายเวช. (2527). **สภาพแนวโน้มหนังสือไทย**. กรุงเทพฯ : ประชาชน.

นืออน พิณประดิษฐ์. (2542). **จริยธรรม : ทฤษฎีและพัฒนาการ**. คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

รัญจวน อินทรกำแหง. (2520). **วรรณกรรมสำหรับเด็กและ วัยรุ่น**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ดวงกลม.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2551). **รายงานการวิจัยประเมินผลคุณธรรม 8 ประการของผู้เรียน : เจตคติและพฤติกรรม**. กรุงเทพฯ : เฟลิม สตูดีโอ.

วิชาการ, กรม. (2541). **คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เน้นความมีวินัยและความเป็นประชาธิปไตย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สยามรัฐ.

วิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนัก. กระทรวงศึกษาธิการ.. (2553). **แนวทางการพัฒนา การวัดและประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์.

สายพิพย์ นุกูลกิจ. (2543). **วรรณกรรมไทยในปัจจุบัน**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : เอส. อาร์. ฟรินติ้ง.

สุดใจ บุญอารีย์. (2541). **การฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรม : ทฤษฎีและการปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : ศูนย์พัฒนา หนังสือกรมวิชาการ.

